

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343.1

О. О. Буряк*аспірант кафедри кримінального права
процесу та криміналістики**Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет»***ПРОЦЕСУАЛЬНЕ КЕРІВНИЦТВО ПРОКУРОРА ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕПРАВОМІРНОЮ ВИГОДОЮ**

Актуальність. Збирання доказів у кримінальному провадженні – це основна і найбільш клопітка робота сторони обвинувачення у кримінальному процесі. Від якості збирання доказів стороною обвинувачення залежить результат досудового розслідування кримінального провадження та його логічне завершення. Основними засобами збирання доказів у кримінальному провадженні є проведення слідчих (розшукових) дій, за допомогою яких отримується найбільший масив доказової інформації, який покладається в основу обвинувачення. З огляду на це прокурор, здійснюючи процесуальне керівництво досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, повинен використати всі передбачені процесуальним законом можливості для забезпечення законності при проведенні відповідних кримінальних процесуальних заходів [1, с. 72]. Особливо актуальним, у даному аспекті, постає питання участі прокурора при проведенні слідчих (розшукових) дій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Стан наукової розробленості. Окремі питання здійснення процесуального керівництва прокурором при проведенні слідчих (розшукових) дій щодо злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди розкривалися у наукових публікаціях низки науковців, зокрема: Ю. О. Андрейка, А. Б. Балоня, Н. Р. Палія, М. А. Погорецького, О. С. Тарасенка, О. Ю. Татарова, А. В. Холостенк, С. С. Чернявського, Д. О. Шумейка, Г. Щербакової тощо. В працях зазначених учених детально проаналізовано проведення слідчих (розшукових) дій на початковому та подальших етапах досудового розслідування злочинів. Проте в них не окреслено питання участі процесуального керівника при проведенні слідчих (розшукових) дій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Метою статті є дослідження окремих питань здійснення процесуального керівництва при проведенні слідчих (розшукових) дій щодо злочинів, пов'язаних з неправомірною вигодою.

Основний зміст. Процес досудового розслідування кримінального провадження, у т. ч. прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, основними засобами збирання доказів є проведення слідчих (розшукових) дій, за допомогою яких отримується найбільший масив доказової інформації, який покладається в основу обвинувачення. Слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [2]. Але варто наголосити, що весь масив слідчих (розшукових) дій включає в себе різні за способом і механізмом отримання джерела інформації, яка не завжди покладається в основу обвинувачення у кримінальному провадженні, яке на розгляд суду виносить прокурор, який в подальшому його підтримує та обґрунтовує. Також, варто наголосити, що під час підтримання публічного обвинувачення прокурором у суді та безпосереднього дослідження доказів, зібраних в ході проведення слідчих (розшукових) дій, інколи виникають питання відповідності змісту та законності слідчої (розшукової) дії, зазначеної у протоколі під час безпосереднього розгляду в суді. В даному випадку мова йде саме про проведення слідчих (розшукових) дій, які надають змогу найбільш об'єктивно оцінити загальну картину злочину, зокрема до них, на нашу думку, відноситься проведення обшуку, огляду та допит, саме із вказаною категорією слідчих (розшукових) дій найбільш часто виникають питання у судовій стадії кримінального процесу, що, своєю чергою, зумовило необхідність участі прокурора при їх проведенні.

Аналіз повноважень п. 4 ч. 1 ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України, надає можливість стверджувати, що процесуальний ке-

рівник уповноважений доручати слідчому, органу досудового розслідування, відповідним оперативним підрозділам проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках – особисто проводити слідчі (розшукові) дії [2], а саме: надання вказівки, доручення про проведення слідчих (розшукових) дій слідчому; надання доручення про проведення слідчих (розшукових) дій співробітнику оперативного підрозділу; прийняття рішення про проведення надання вказівки, доручення про проведення слідчих (розшукових) дій (окрім судової експертизи та обшуку), проведення слідчих (розшукових) дій (окрім судової експертизи), залучення спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій, ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій та участь у їх проведенні [2].

Надання права прокурору брати участь у проведенні слідчих (розшукових) дій дозволяє йому об'єктивно отримувати інформацію про вчинений злочин безпосередньо від джерела доказу, який об'єктивно відтворює зміст і сутність слідчої (розшукової) дії, яка в подальшому фіксується у протоколі, а також не допустити порушення прав учасників під час проведення слідчої (розшукової) дії та свавілля. Це передусім слугує перевірці дійсного факту вчинення злочину, відсутності провокації з боку правоохоронного органу та наявності владних повноважень у особи при одержанні неправомірної вигоди. Отже, як вірно зазначається, оперативно та ефективно визначати оптимальний напрям подальших дій у рамках кримінального провадження [3, с. 94]. У доповнення, вірним є твердження, що особисте сприйняття та оцінка обстановки дозволяють прокурору успішніше виробити планування здійснення нагляду протягом розслідування, правильно оцінювати отримані в подальшому докази [4, с. 13]. При цьому, це надає можливість виявити недоліки і порушення, допущені під час розслідування, та покращити якість розслідування [5, с. 290].

Вірною є думка про необхідність проведення слідчих (розшукових) дій прокурором особисто у випадках наявності конфлікту між слідчим і суб'єктом процесу, зокрема відмову давати показання або брати участь у слідчих (розшукових) діях тощо [6, с. 9]. З даним твердженням ми частково погоджуємося, оскільки розслідування злочину, пов'язаного з одержанням неправомірної вигоди, у більшості випадків характеризується наявністю конфлікту між сторонами процесу. Відповідно, прокурор фізично не має можливості бути присутнім при проведенні процесуальних дій. Тобто, вірно розглядати участь прокурора під час досудового розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою у безпосередній формі (участь у проведенні

та самостійне проведення слідчих (розшукових) дій) та опосередкованій формі (надання доручення на проведення необхідних процесуальних дій іншим уповноваженим особам і здійснення нагляду за додержанням законів під час їх виконання, а також аналіз обґрунтування потреби проведення таких дій) [3, с. 102].

Процесуальне керівництво прокурора в частині проведення слідчих (розшукових) дій – виконання конституційної функції прокуратури України, яка реалізується прокурором відповідно до норм кримінального процесуального закону України та полягає в організації і процесуальному керівництві досудовим розслідуванням при проведенні всього необхідного комплексу слідчих (розшукових) дій для дотримання вимог законодавства України і з метою повного виконання завдань кримінального провадження при початку досудового розслідування [7, с. 73]. З урахуванням цього, роль прокурора в частині проведення слідчих (розшукових) дій полягає в забезпеченні належності, достовірності, допустимості та достатності зібраних у кримінальному провадженні доказів для закінчення досудового провадження в порядку та на підставах, визначених КПК України [7, с. 73].

Отже, з огляду на наведене вище можна стверджувати, що участь прокурора при проведенні слідчих (розшукових) дій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, насамперед, необхідна для: дотримання принципу законності під час їх проведення й захисту прав та обов'язків учасників; повноти проведення слідчої (розшукової) дії, яка досягається її метою, для якої вона проведена; отримання прокурором інформації від першоджерела, який об'єктивно передає зміст слідчої (розшукової) дії; правильності проведення слідчої (розшукової) дії; правильності складання протоколу слідчої (розшукової) дії.

За таких умов, участь прокурора при проведенні слідчих (розшукових) дій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою полягає в: ініціюванні проведення слідчої (розшукової) дії, наданні вказівки або доручення про її проведення, безпосередньому проведенні, оцінці повноти проведення, прийнятті рішення про використання.

На початковому етапі розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою проводиться значна частина роботи зі збирання, оцінки та використання доказів для вирішення усіх завдань розслідування та встановлення обставин вчинення злочину [7, с. 57]. Значних успіхів у цьому досягається при проведенні слідчих (розшукових) дій.

Проведення слідчих (розшукових) дій великою мірою залежить від ситуації, що складається на момент початку розслідування злочину, зокрема:

сприятлива ситуація (наявність всіх відомостей про особу, яка вимагає неправомірну вигоду, наявність в неї владних повноважень і правового статусу, наявність або відсутність співучасників злочину, наявність попередньої розмови про об'єкт і предмет неправомірної вигоди, зв'язок між заявником й підозрюваним у вчиненні злочину тощо); несприятлива ситуація (наявність лише окремих ознак, які надають можливість дійти висновку, що вчиняється злочин (відомо особу, яка вимагає неправомірну вигоду, проте не встановлено чи владна вона приймати рішення на користь заявника; розмова з особою, яка приймає рішення здійснюється через посередника; місце зустрічі про передачу неправомірної вигоди буде повідомлено додатково тощо).

Підсумовуючи зазначимо, що при проведенні слідчих (розшукових) дій процесуальне керівництво їх проведення при розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою залежить від ситуації, що складається на початковому етапі розслідування цього злочину та полягає в: ініціюванні проведення слідчої (розшукової) дії, наданні вказівки або доручення про її проведення, безпосередньому проведенні, оцінці повноти проведення, прийнятті рішення про використання.

Література

1. Гасанов Р. Н. Здійснення повноважень прокурором в частині проведення слідчих (розшукових) дій: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. 2017. Одеса: ОДУВС. 251 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
3. Чорноусько М. В. Здійснення прокурором процесуального керівництва досудовим розслідуванням: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2016. 259 с.
4. Бегма А. П. Прокурор як суб'єкт кримінально-процесуальної діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К., 2011. 20 с.
5. Михайленко О. Р. Прокуратура України: підручник. К., 2005. 296 с.
6. Коробко Ю. В. Процесуальні повноваження прокурора у досудовому кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. К., 2016. 20 с.
7. Шумейко Д. О. Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. К.: НАВС, 2015. 256 с.

Анотація

Буряк О. О. Процесуальне керівництво прокурора при проведенні слідчих (розшукових) дій щодо злочинів, пов'язаних з неправомірною вигодою. – Стаття.

У статті розкриваються окремі питання здійснення процесуального керівництва при проведенні слідчих (розшукових) дій щодо злочинів, пов'язаних з неправомірною вигодою. Проведено аналіз основних повноважень процесуального керівника при проведенні слідчих (розшукових) дій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Зазначається, що проведення слідчих (розшукових) дій залежить від ситуації, що складається на момент початку розслідування злочину (сприятлива та несприятлива ситуація).

Ключові слова: слідча (розшукова) дія; прокурор; процесуальне керівництво; неправомірна вигода; розслідування.

Аннотация

Буряк А. А. Процессуальное руководство прокурора при проведении следственных (розыскных) действий в отношении преступлений, связанных с неправомірною вигодою. – Статья.

В статье раскрываются отдельные вопросы осуществления процессуального руководства при проведении следственных (розыскных) действий в отношении преступлений, связанных с неправомірною вигодою. Проведен анализ основных полномочий процессуального руководителя при проведении следственных (розыскных) действий при расследовании принятия предложения, обещания или получения неправомірною вигоды должностным лицом. Отмечается, что проведение следственных (розыскных) действий зависит от ситуации, складывающейся на момент начала расследования преступления (благоприятная и неблагоприятная ситуация).

Ключевые слова: следственная (сыскная) действие; прокурор; процессуальное руководство; неправомірною вигода; расследование.

Summary

Buriak O. O. Procedural guidance of the public prosecutor in carrying out investigative (search) actions in relation to crimes connected with unlawful gain. – Article.

The article reveals separate issues of the implementation of procedural guidance during conducting investigation (search) actions on crimes related to unlawful gain. An analysis of the main powers of the procedural supervisor during conducting investigation (search) actions during the investigation of the acceptance of a proposal, promise or obtaining an unlawful benefit by an official. It is noted that the conduct of investigative (search) activities depends on the situation at the time of the beginning of the investigation of the crime (favorable and unfavorable situation).

Key words: investigative (wanted) action; prosecutor; procedural guidance; unlawful benefit; investigation.